

IDILIJA

Kaitra buvo begalinė, joks debesėlis netemdino karštos saulės, joks vėjelis negaivino sunkaus oro. Kas gyvas – pasislėpė: žmonės miegojo pavėsy, paukščiai ilsėjos ant ūksmingų šakų, vabalėliai sulindo į žemę.

Bet kaitros nė trupučio nejuto pora žmonių, einančių keliu į mišką. Tai buvo mergaitė ir vaikinai, abudu jaunutėliai, abudu juodbruviai, aukšti, gražūs. Gražiai skyrėsi nuo juodų jaunikaičio plaukų baltas uniforminis švarkas su aukso sagomis; bet dar gražiau išrodė mergaitė, apsidariusi senoviškais lietuvaitės drabužiais. Buvo ji apsivilkusi raudoną sijoną, baltus, kaip sniegas, marškinėlius plačiomis rankovėmis, juodą kirklią ir baltą priejuostelę... Tankius juodus plaukus į dvi kasi supynus ir surišus jas raudonais kaspinais; kaklas net linko nuo daugumo karolių ir gintarų.

Priešais netoli jų juodavo miškas, aplinkui liūliavo vos gelsvi rugiai, išsagstyti mėlynomis rugiagėlėmis ir baltomis ramunėlėmis; o juodu tarp to viso taip gražiai išrodė, jog sunku buvo nuo jų akis nukreipti. Sukosi, rodos, greitai, bet nėjo labai pirmyn, nes užtūrėdavo juos čia žiedai, čia gražios peteliškės, čia akmenėlis, nepanašus į kitus. Prakaitas ne kartą apipylė jų veidus – nežiūrėjo į tai.

– A, kaip čia puiku miške! – sušuko mergaitė, jėjusi į mišką. – Ir ne tik miškas, bet ir laukai, ir pievos – viskas puiku! A, brolyti, kad žinotum, kaip aš sodžių myliu! Mieste niekuomet gyventi negalėčiau. Numirčiau, jeigu man reiktų ilgiau pasilikti. Taip man kažin kodėl ten liūdna, tuščia, nors žmonių tiek daug!... Tie namai, išsitiesę dailiai, lygiai, tokie auksu... smaugia mane, spaudžia! Trūksta man tenai oro, tarsi užtrokšiu tuojau.

– Žinoma, miestas su sodžium negali susilyginti, – tarė Jonas, – tiesą sakai, Alenute, bet kai kuriais atžvilgiais miestas viršija: ten daugiau mokytojų žmonių, ten bibliotekos, muziejai – viskas, ko reikia žmonių protui. O apie teatrus, muziką ar užmiršai, sesute? Vis raudi, kad negali pasiklausyti geros muzikos: mieste galėtum klausyti, kiek tik norėtum.

– Pagyventi mieste kokius kelis metus, prisiskaityti, prisiklausyti, prisimokyti, o paskui grįžti į sodžių visiškai – štai kaip norėčiau. Aš tariau, kad, norint daryti gera mieste, reikia turėti daug pinigų, nes tiek ten yra žmonių neturtingų, be duonos kąsnio, jog visų pirma reikia jiems duonos duoti; o sodžiu žmonės vis turtingesni – nėra tokių suvargusių, kad badu mirtų; ne duonos čia, bet mokslo daugiau reikia.

Taip besišnekėdami, ėjo toliau. O miške tikrai puiku buvo: aukštos, storos pušys stovėjo kaip milžinai; aplinkui jas, žemiau – būrys pušelių – kaip vaikai, prisiglaudę prie tėvų, o dar žemiau – žali, raudoni, pilki kiminai.

Oras sakais kvepėjo; pušys vos vos užė, tarsi ir jos sau per pakaitį užmigo ir sapne alsavo iš lengvo... Buvo taip tylu, jog girdėjai savo širdies plakimą.

Gera tada dainuoti miške! Balsas lekia – grynas ir smagus – toli, toli, ilgai atsimuša vis toliau ir toliau, iki dingsta už miško galo.

– adainuosiva! – prašė Alenutė brolio.

– adainuosim.

Ir užtraukė Alenutė savo plonu balseliu, o Jonas pritarė storesniu:

*Panele mano, jaunoji mano,
ar nejunti, kad aš parjoju!...*

Daina lėkė tolyn, tolyn... Pušys išgirdo ją, suūžė smagiau, voverė peršoko iš vieno medžio į kitą...

*Panele mano, jaunoji mano,
ar negaila žalių rūtelių.
Oi, gaila, gaila, kaip negaila,
O jaunųjų dienelių dar man gailiau.*

Pabaigė tą, pradėjo kitą ir dar kitą... Bedainuodami pasiekė savo kelionės galą.

Viduj mažo atšlavyno stovėjo aukšta, stora pušis. Turbūt daug metų perėjo viršum jos galvos, daug audrų ji praleido, nes šakos jos nuraudonavo ir susproginėjo. Aukštai prie pušies buvo prikalta maža koplytėlė su Motinos Švenčiausios statula, o truputį žemiau Dievo kančia ir geležinė dėžutė. Ir ko ten nebuvo? Kas aprašys visus papuošalus, kuriais buvo apkabinėta stebuklingoji pušis! Jaunos mergaitės nešė kaspinus iš savo geltonų kasų, karolius ir sagutes; vaikinai dabino pušį paveikslėliais iš maldaknygių, o maži vaikai, neturėdami nieko geresnio – žiedais ir žolėmis ją apipynė. Kažin, kiek metų nešė čion dovanas ir apžadus? Daug kaspinų visiškai nubluko nuo saulės ir lietaus, daug supuvo taip, jog nuo mažo palytėjimo į dulkes virto. Aplinkui pušį kelių žymės, toliau suoleliai, keli kerai rūtų ir našlelių – viskas aptverta tvorele. Tai buvo stebuklinga pušis, vadinama „Martyno kryžium“. Plačiai ir toli sklido apie ją garsas. Daug žmonių ateidavo prie jos, meldavosi ir gaudavo, ko norėjo.

Prieš kokį šimtą metų nieks nė žinot nežinojo apie tą pušį. Bet gyveno miške žmogus, aklas jis buvo nuo pat gimimo. Vaikščiojo po visus daktarus, bet nė vienas negalėjo jam pagalbos suteikti. Štai naktį sapnuoja jis. Rodos, kad jam kas sako: „Eik ten ir ten į mišką, tokioje ir tokioje vietoje rasi pušį, o toje pušyje Dievo Kančią; iš viršaus jos nematyti, nes seniai jau kerpėmis apaugo. Išimk kryželį, prikalk iš naujo prie tos pačios pušies, kad galima būtų jį regėti; prikalk dar naują koplytėlę ir papuošk. Taip padaręs, būsi sveikas“.

Prabudęs žmogus nusistebėjo, bet netikėjo sapnui ir į mišką nėjo.

Antrą naktį vėl tą patį sapnuoja ir trečią naktį taip pat. Tada, ilgai nelaukdamas, pasipasakojo žmogelis savo pačiai ir liepė vesti į mišką. Ten juodu rado nurodytą pušį ir Dievo Kančią po kerpėmis. Tada jau įtikėjo, kad Dievas jam stebuklą parodė; padarė visa, kaip buvo liepta per sapną, ir tikrai jam akys atsivėrė.

Toksai atsitikimas pagarsėjo toli ir plačiai, pradėjo žmonės iš kitų parapijų eiti prie stebuklingosios pušies ir praminė ją „Martyno kryžium“, pagal vardą neregio Martyno.

Alenutė ir Jonas įėjo pro vartelius. Ji nusiėmė savo raudoną kaspiną ir pririšo prie kitų.

– Eisime dabar paieškoti geros vietos atsisėsti ir paskaityti, – tarė Jonas ir nuėjo. Bet nesisekė jiems: kelis sykius nuvijo skruzdėlės nuo pasirinktos vietos. Pagaliau atsisėdo po pušim ant minkštų kiminų. Jonas išsitiesė ant jų. Alenutė, pasirėmusi ant rankos, ėmė skaityti. Perskaičius kokį puslapį, staiga sustojo ir metė knygą tardama:

– Taip man nesinori dabar skaityti! Verčiau pasikalbėkime... Ką, Jonai?

– Ir aš norėjau tą patį pasakyti. Gerai čia tau?

– Gerai! Žiūrėk tik, kaip čia puiku, ramu! Kaitra nupuolė. Gamta tarsi nubudo: kažkur toli subildėjo

genys, arčiau sušvilpė strazdas.

– Štai, voverė nušoko nuo medžio ir bėga per kiminus, paskui ją štai kita... jau įšoko į medį... aukščiau, aukščiau lipa... jau jų nebematyti.

O žemai, ant žolių ir žiedų, ėjo gyvenimas savo eile: skruzdės vilko šapelius ir spyglius į savo namus, širšės, bitės dūzgė po žolynus; peteliškės skraidė nuo vieno žiedelio ant kito... Iš tolo, nuo ganyklų, suskambėdavo kartais varpelis ir atsiliepdavo piemenėlio ragutis.

– A, Joneli, kokia aš laiminga, kad važiuoju šiemet į Varšuvą! – tarė Alenutė. – Per tris metus vis tik apie tą važiavimą bitininkystės mokyti svajojau. Taip man tinka, taip tinka! Klausyk, kaip bus gerai: gyvensiu sau sodžiuje, Užmišky, vieną avilyną čia turėsiu, o antrą Kalnėnuose, nes vienoj vietoj daugiau kaip trisdešimt avilių negalima statyti, o aš noriu lig kokios šešiasdešimt pasiekti. Išmoksiu ten dar ir medžius skiepyti. Kuris tik žmogus panorės, duosiu jam medžių ir parodysiu, kaip reikia skiepyti – vis, žinoma, dykai. Aš sakau, daug atsiras norinčių, o kai kiekvienas turės kelias obelis ar kriaušes, kam jam tada eiti vogti? Žinoma, vaikai užsimano obuolių, pirkti nėra už ką – ir eina vogti. O kai turės savo – svetimų neims.

– Taip, taip, gerai sakai, sesele! – pritarė Jonas.

– Gal ten, Varšuvoje, pažinsiu kitoniškų merginų, negu pas mus. Kaip norėčiau rasti nors vieną, kurią galėčiau pamilti ir ja sekti! Tos mūsų merginos kažin kokios... nė su jomis pašnekėsi kaip su žmogumi – nieko daugiau nežino ir nemąsto apie nieką kitą, tik apie jaunikius ir papuošalus. Negaliu aš su jomis susidraugauti!... O vienai sunku! Gerai būtų kelias drauges turėti. Laimė, kad tave turiu, brolyti tu mano mieliausias!

– Sesele mano, kaip aš džiaugsiuos tavo važiavimu! Pasimokysi ten, kitoniškų žmonių pamatysi. Pargrįžus darbuosies Lietuvoje, uždirbsi sau pati pragyvenimą, nereikalaudama kitų malonės...

– Žinoma, man užteks! Turėsiu, mažai skaičiuojant, kokius 200 rublių metams, ar ne gana? Didesnė mokytojų dalis tiek tegaua algos, o ar palyginsi jų darbą, mokymą vaikų kartais per kiauras dienas, su vaikščiojimu apie bites tyrame ore? Žinoma, šilkų dėvėti negalėsiu, bet dėl to nė kiek nenuliūstu. Ar žinai, brolyti, kad aš ir turėčiau iš ko, niekados šilkų nė aukso nedėvėčiau. Kaip aš galėčiau apsilikti šilkais, žinodama, kad daugybė žmonių aplink mane kuone pliki vaikščioja!.. Ir dabar, nors tokius jau suvis nebrangius apdarus teturiu, ateina kartais noras atiduoti viską varguoliams, viską. Pamačius kumečių vaikus sudriskusiais drabužėliais, taip gaila, taip gaila, nors ir verk tuojau...

– Kad visi taip manytų, kaip tu, gerai čia būtų! Kiek yra tokių šilkuotų ponių mūsų parapijoj! O kad kiekviena vietoj šilkų pirktų sau vilnų rūbą, o atlikusius pinigų duotų tiems vaikams, retai tesutiktumei tokių nuskurdėlių...

– Vasarą turėsiu tiek daug darbo su bitėmis, – kalbėjo toliau Alenutė, – o žiemą visai mažai; mokysiu tada kumečių vaikus ar kitų pažįstamų – kas tik norės. Ir vaistus taip pat davinėsiu kartu su motušėle... Žinoma, jeigu būtų arti žmoniškas daktaras, geriau pas jį pagalbos ieškoti, ką besakyti! Bet dabar važiuok dvi mylias ir mokėk po penkis rublius, o dar vaistinėj kokį rublį, tai iš kur varguolis žmogus tokius pinigus ištrauks? Mirk tik, ir gana!

– Gydyk, sesele, gydyk! O kad aš, daktaru tapęs, čia apsigyvensiu, gydysime kartu. Gerai?

– O, kaip gerai! Aš būsiu felčerių pas tave, nes tu paliksi pas mus, nors ir Lietuvai dirbsi! Juk beveik visi mūsų lietuviai, pabaigę mokslus, žūva, kaip akmuo vandeny, toje Gudijoje! Kaip siaubas koks praryja ji mūsų brolius.

– Nori jie mat ponais gyventi, neužtenka mažo pelno; o kad dar pačią paima, ir ji pareikalauja šilkų, iš kur juos imti? Ė tūkstančių neturėsi!.. Ir ieškok sau vietos „zemstvoj“ ar kur kitur, todėl važiuoja į pačią Gudiją. Bet mes, sesele, neapleisime savo Lietuvos, ką? Dėvėsime naminius rūbus, valgysime duoną, jei neturėsime ragaišio, o tėvynės savo dėl to nepaliksime!

– Niekados, Joneli! Kaip bus gerai, kad gyvensiu Užmišky! Būsime sau kartu, kartu ir lietuviškas knygas skaitysime... Brolau, žinai, ko aš dar noriu ir geidžiu? Labai, labai norėčiau rašyti lietuviškai. Kad turėčiau tokį talentą, kaip Ožeškienė¹, tai rašyčiau! Bet ką daryt, kad nėra gabumo?

---

¹ Eliza Orzeszkowa (1841–1910) – lenkų rašytoja.

– Tik pamėgink kada, pamatysi, kaip eis, nors ir nepranašauju tau Ožėškienės garbės.

Ilgai taip šnekėjo Alenutė su Jonu, ilgai dar buvo galima girdėti pušyne juos juokaujant. Saulė jau baigė savo kelią per dangų, kada brolis su sesele nusprendė, jog laikas jau namo.

Pakilo mažas vėjelis, būriai varnų skraidė ir sukosi ore, o jie sau ėjo iš lengvo, stebėdamies gamtos grožybėmis, o aukštas pušynas lenkė prieš juos savo viršūnes ir ramiai užė, tarsi laimino juos ir dėkojo už pažadėjimą niekad jos jų neapleisti...